

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	3
----------------------------	---

РОЗДІЛ 1. ТИПОЛОГІЯ ДОКУМЕНТА

ТЕМА 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТИПОЛОГІЇ ДОКУМЕНТА	8
--	---

1.1. Завдання типології документа	8
1.2. Типологія документа і типологія книги.....	8
1.3. Способи типологічного пізнання документа.....	9
1.4. Принципи типології документа	10
1.5. Основні категорії типологічного пізнання документа (вид, тип, жанр).....	12
1.6. Співвідношення понять “документ”, “книга”, “видання”, “твір друку”, “література”, “публікація”	12

ТЕМА 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТА ІV	14
--	----

2.1. Завдання та особливості класифікування документів.....	14
2.2. Класифікація Документа ІV за ознаками, що характеризують знакову систему запису інформації	16
2.3. Класифікація Документа ІV за ознаками, що характеризують матеріальний носій документа.....	28
2.4. Класифікація документа за його інформаційною складовою.....	31
2.4.1. Види документа за сферою виникнення інформації та об’єктом відображення	32
2.4.2. Поняття первинних і вторинних документів.....	34
2.5. Класифікація Документа ІV за обставинами його побутування у зовнішньому середовищі	39
2.5.1. Поняття “опублікованих” та “неопублікованих” документів	39
2.5.2. Поняття оригінала і копії документа.....	45
2.5.3. Автентичний (справжній) і фальшивий (підроблений) документи	47

ТЕМА 3. ТЕКСТОВІ (ЛІТЕРАТУРНІ) ДОКУМЕНТИ. ”ЛІТЕРАТУРА“ В ДОКУМЕНТОЗНАВЧОМУ ТРАКТУВАННІ	55
---	----

3.1. Поняття ”типи літератури“ та ”жанри літературних творів“	56
3.1.1. Типи літератури за віковою і мовною ознаками	56
3.1.2. Типи літератури за соціальним призначенням.....	58
3.2. Тип і жанри художньої літератури.....	60
3.3. Типи і жанри політичних і правових першоджерел, публіцистичної, масово-інформаційної та мемуарної літератури	63
3.3.1. Жанри політичних першоджерел	63
3.3.2. Тип і жанри правових першоджерел.....	64
3.3.3. Тип і жанри нормативно-правових документів	66
3.3.4. Тип і жанри нормативно-інструктивних документів	67
3.3.5. Тип і жанри нормативних документів зі стандартизації.....	68
3.3.6. Тип і жанри нормативно-констатуючих документів.....	68
3.3.7. Тип і жанри нормативно-методичних документів.....	69
3.3.8. Тип і жанри публіцистичної літератури	70
3.3.9. Тип і жанри масово-інформаційної літератури.....	74
3.3.10. Тип і жанри мемуарної літератури.....	77

3.4. Типи і жанри науково-дослідної, науково-популярної, навчальної, виробничої та рекламної літератури.....	80
3.4.1. Тип і жанри науково-дослідної літератури	80
3.4.2. Тип і жанри науково-популярної літератури	82
3.4.3. Тип і жанри навчальної літератури	84
3.4.4. Тип і жанри виробничої літератури	86
3.4.5. Тип і жанри рекламної літератури	88
3.5. Типи і жанри науково-інформаційної та довідкової літератури	89
3.5.1. Тип і жанри науково-інформаційної літератури	89
3.5.2. Тип і жанри довідкової літератури.....	92
3.6. Типи та жанри релігійної (духовної) літератури	94
3.7. Тип і жанри розважальної літератури.....	95
ТЕМА 4. НЕТЕКСТОВІ ДОКУМЕНТИ	98
4.1. Образотворчі документи	98
4.2. Картографічні документи.....	107
4.3. Нотні документи	120
ТЕМА 5. КІНОФОТОФОНОДОКУМЕНТИ	127
5.1. Загальна характеристика кінофотофонових документів.....	127
5.2. Фотодокумент.....	129
5.3. Кінодокумент.....	133
5.4. Фонодокумент	138
ТЕМА 6. НЕОПУБЛІКОВАНІ ДОКУМЕНТИ І ДОКУМЕНТИ З ОСОБЛИВИМ СПОСОБОМ ПУБЛІКУВАННЯ	144
6.1. Загальна характеристика неопублікованих документів.....	144
6.2. Неопубліковані та депоновані наукові документи. Науково-технічна документація.....	148
6.3. Патентні документи	151
6.4. Службові (діловодні) документи.....	154
6.4.1. Поняття службових документів.....	154
6.4.2. Класифікація службових документів	155
6.4.3. Систематизація службових документів	157
6.4.4. Склад реквізитів та оформлення службових документів.....	158
ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ І ВИДИ ВИДАНЬ	162
7.1. Поняття видання	162
7.2. Класифікація всіх видань: ознаки класифікації та визначені види	163
7.3. Особлива класифікація друкованих видань	171
7.4. Особлива класифікація неперіодичних видань	172
7.5. Види періодичних і продовжуваних видань	178
ТЕМА 8. ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ	187
8.1. Загальна характеристика електронних документів	187
8.2. Класифікація електронних документів.....	194
8.3. Електронне видання як вид документа	202
8.4. Класифікація електронних видань	208

РОЗДІЛ 2. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ЯК НАУКА

ТЕМА 9. ЗАРОДЖЕННЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК НАУКОВИХ ЗНАТЬ ПРО ДОКУМЕНТ

ТЕМА 9. ЗАРОДЖЕННЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК НАУКОВИХ ЗНАТЬ ПРО ДОКУМЕНТ	214
9.1. Перші знання про документ	214
9.2. Формування наукових дисциплін документознавчого спрямування: бібліографії, книгознавства, бібліології	217
9.3. Виникнення та розвиток документаційно-інформаційної науки (документології).....	221
9.4. Документознавство архівно-діловодного походження	228
9.5. Загальне документознавство	230
9.6. Розвиток українського документознавства	231

ТЕМА 10. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА .....

ТЕМА 10. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА	234
10.1. Головні концепції документознавства в Україні на початку ХХІ ст.	234
10.2. Документологія як втілення ідей документаційно-інформаційної науки. Виникнення “Нео-документації” наприкінці ХХ—на початку ХХІ ст.	236
10.3. Керування документаційними процесами як наука про управлінські (службові) документи	237

ТЕМА 11. МІСЦЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В СИСТЕМІ НАУК.....

ТЕМА 11. МІСЦЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В СИСТЕМІ НАУК.....	241
11.1. Місце документознавства серед наук соціально-комунікаційного циклу	241
11.2. Документознавство як історична наука	245
11.3. Зв'язки документознавства із суміжними науковими дисциплінами	246

ТЕМА 12. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА .....

ТЕМА 12. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА	249
12.1. Перспективи розвитку “Управлінського документознавства”	250
12.2. Найбільш поширена версія “Загального документознавства” і перспективи її розвитку .	250
12.3. Перспективи розвитку документології як системи наукових дисциплін, об’єктом дослідження яких є документальні комунікації.....	251
12.4. Документознавство і документологія в міжнародній системі знань про документ	252

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Навчальний посібник, що пропонується, викладає матеріал другої частини курсу “Документознавство”, згідно з навчальною програмою, опублікованою в навчально-методичному посібнику¹. До цього часу систематизованого викладу цього матеріалу не існувало, хоча окремі теми були розроблені доволі повно як у навчальних виданнях, так і, особливо, в наукових статтях. Оскільки багато питань цього курсу є дискусійними, автори орієнтувалися на власні погляди, розглядаючи, в той же час, різні концепції та підходи. Навчальне призначення цього посібника враховано в методичному супровіді кожної теми: подаються “Завдання для самостійного опрацювання” та “Запитання для самоперевірки”. Список використаної літератури охоплює основні публікації, які слугували джерелами для написання посібника, а також може бути використаний здобувачами вищої освіти для розширення інформаційної бази при вивченні тієї чи іншої теми.

---

¹ Швецова-Водка Г. М., Костенко М. С. Документознавство : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Київ : Кондор, 2021. 140 с.

РОЗДІЛ 1. ТИПОЛОГІЯ ДОКУМЕНТА

ТЕМА 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТИПОЛОГІЇ ДОКУМЕНТА

План лекції:

- 1.1. Завдання типології документа.
- 1.2. Типологія документа і типологія книги.
- 1.3. Способи типологічного пізнання документа.
- 1.4. Принципи типології документа.
- 1.5. Основні категорії типологічного пізнання документа (вид, тип, жанр).
- 1.6. Співвідношення понять “документ”, “книга”, “видання”, “твір друку”, “література”, “публікація”.

ЛЕКЦІЯ 1

1.1. Завдання типології документа

Типологія документа — це “вчення про типи”, а також про визначення головних понять (категорій), що стосуються документа та його видів; про різні способи класифікування документів; про співвідношення між різними видами документів та ін. Типологія документа як розділ наукового знання, який визначає типи, види та інші типологічні підрозділи чи різновиди документів, є центральним в науці про документ. Йому передують історія документа, а завершальним є розділ про функціонування документа в різних галузях науки і практики. Предмет типології документа — порівняльний аналіз різних категорій документа.

1.2. Типологія документа і типологія книги

Найпершим підходом до розвитку типології документа є типологія книги. Книгознавці не ставили завдання розвивати типологію документа, але об’єктивно сприяли її формуванню.

Типологія книги розглядається як розділ науки книгознавства. Існують різні підходи щодо визначення об’єкта і предмета типології книги, її мети і першочергових завдань.

За першим підходом, який є більш традиційним, типологія книги визначається як знання категорій книги, їх видоутворюючих властивостей і логічного співвідношення різних категорій книги, що виділяються за ознаками призначення та форми. Об'єктом наукового пізнання тут вважається книга в цілому, а також її окремі сторони, категорії книги. Предметом типології книги в такому розумінні є порівняльний аналіз різних категорій книги, їх групування і систематизування, створення наукових класифікацій.

За іншим підходом типологія книги визнається не тільки науковою дисципліною, що вивчає книгу з погляду її систематизування, але й як вчення про книгу та книжкову справу в цілому. Тоді об'єкт типології книги розуміється як уся різноманітність книги, книжкової справи та книгознавства і практично збігається з об'єктом книгознавства в цілому. Предметом типології книги (або “бібліотипології”, за пропозицією Олександра Андрійовича Гречихіна) в такому розумінні вважається систематизація будь-яких книгознавчих об'єктів, процесів, понять, методів і т. д. Тут є дещо спільне з першим підходом до типології книги, але в цілому таке розуміння набагато ширше, ніж перше, і більше схоже на теорію книгознавства в цілому.

У нашому навчальному посібнику за основу взятий перший підхід, тобто типологія книги розглядається як знання про способи, процеси і результати типологічного групування книг (літератури, творів друку, видань і т. д.). Разом з тим, враховуються і наукові дослідження другого напрямку, зокрема, в тій частині, що пов'язана з визначенням типологічної характеристики книги.

Типологія документа багато чого взяла з типології книги, тому спільні положення будемо трактувати іноді тими ж словами, що й типологія книги.

Типологія документа — це наукове знання, розділ науки (документознавства), який вивчає різні категорії книги, їх групування (систематизування), створення наукових класифікацій.

1.3. Способи типологічного пізнання документа

Способами типологічного пізнання документа є класифікація, систематизація, типологізація. Всі вони є способами групування і розрізняються за характером ознак, обраних підставою поділу.

У той же час значення кожного з цих способів неоднозначно. Метод типологічної класифікації документа стосується абсолютно всіх документів. Загальна класифікація документа будується за ознаками, притаманними кожному документу. Ці ознаки визначаються на підставі вивчення сутності документа, його складових (матеріальної, інформаційної та інших), функцій документа. Тому класифікація документа може вивчатися як заключна тема в розділі “Теорія документа” або як перша в розділі “Типологія документа”.

Перш ніж застосовувати систематизацію чи типологізацію для документів певного виду, треба знати, які взагалі існують види документів.

В типології документа потрібно враховувати не тільки головну категорію документознавства — поняття “документ”, але й інші категорії, що відображають різні аспекти, відношення, ступені пізнання документа як єдиної реальності: твір, література, твір друку, видання та ін.

У процесі типологічного пізнання документа та його окремих категорій використовуються такі поняття, як “вид”, “тип”, “жанр”, що позначають певні відношення між підрозділами типологічних класифікаційних схем.

1.4. Принципи типології документа

Умовою успішного розв’язання типологією документа її проблем є додержання визначених принципів типології документа.

Принципами називають керівні ідеї, основні правила поведінки в процесі певної діяльності. Про необхідність установалення принципів типології книги як умови її успішної розробки першим написав Ісаак Григорович Моргенштерн. На його думку, потрібно виділити чотири принципи типології книги. Такі самі принципи діють і в галузі типології документа загалом.

Перший — **соціальна детермінованість пропонованих схем класифікації**. Враховуючи соціальний і конкретно-історичний характер документа, треба встановлювати хронологічні межі типологічного дослідження. Поняття “сучасна книга”, на думку І. Г. Моргенштерна, слід обмежити книжковим потоком у межах одного року. На наш погляд, цей хронологічний період має бути більшим, до 5 років, щоби

була можливість відстежити розвиток документного потоку. Вивчаючи типологічні підрозділи, слід виявляти причини соціального характеру, що вплинули на їхній розвиток, суспільні потреби в певних видах, типах і формах організації інформації.

Другий принцип — **логічна обґрунтованість пропонуваніх схем класифікації (чи типологізації, систематизації) документів**. Слід додержуватися певних правил логіки, зокрема вимог до поділу обсягу поняття, до класифікації (єдина підстава поділу і т. д.).

Третій принцип — **відповідність пропонуваніх схем потребам всіх галузей книжкової справи, а в типології документа — документосфери**. Треба більше уваги приділяти розробці універсальної (загальної) типології документа, яка б враховувала типологічні характеристики документа, що цікавлять фахівців різних галузей документосфери. Окремі галузеві типологічні класифікації повинні враховувати певні загальні типологічні схеми, деталізувати їх або доповнювати, але не суперечити їм.

Четвертий принцип — **відображення в схемах головних, суттєвих елементів документа**. Треба визначити, що є для документа головним і суттєвим, а що — випадковим і несуттєвим, притаманним лише окремим явищам. Останні особливості необов'язково враховувати в типологічних схемах.

Запропонований перелік принципів типології книги розширив Олександр Андрійович Гречихін. На його думку, серед принципів типології книги мають бути **принципи комунікативності і діяльності**. Ці принципи діють і в типології документа Перший з них означає необхідність розгляду документа як засобу соціальної інформаційної комунікації, із врахуванням особливостей соціальної інформації та діалектичної єдності змісту і знакової форми документа. На наш погляд, цей принцип краще назвати **“соціально-комунікаційно-інформаційний підхід”**. Наступний принцип — діяльності — це **“діяльнісний підхід”**, який означає необхідність враховувати той факт, що документ є результатом суспільної діяльності і призначається для обслуговування її потреб.